

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kód materiálu:	VY_12_INOVACE_16_KAREL_IV		
Název materiálu:	Karel IV.		
Předmět:	Globální výchova	Ročník:	9.
Časová dotace:	2 x 45 min	Datum ověření:	20. 12. 2012 3. 1. 2013
Jméno autora:	Mgr. Božena Příkrylová		
Klíčová slova:	Karel IV., osobnost, život, dílo, souvislost českých zemí s Evropou.		
Výchovné a vzdělávací cíle:	Na příkladu života a díla osobnosti Karla IV. dokumentuje souvislost českých zemí s Evropou v minulosti.		
Rozvíjené klíčové kompetence:	Žák čte s porozuměním. Sděluje informace, interpretuje text prostřednictvím komiksu, hodnotí Karla IV., prezentuje svůj názor na život panovníka.		
Anotace, metodický list:	PL slouží k dokumentaci souvislosti českých zemí s Evropou v minulosti (na příkladu života a díla Karla IV.). Žáci pracují s textem, tvoří komiks a následně hodnotí a sdělují si názory na život a dílo panovníka. PL obsahuje text Karel IV. a ukázkou jednoho komiksu.		
Použité zdroje:	MAŠEK, Pavel. Karel IV. In: Http://www.velikani.cz [online].2002 [cit. 2012-12-19]. Dostupné z: http://www.velikani.cz/index2.php?kat=hlamo&zdroj=karel4		

Popis hodiny	<p>Evokace: Přemýšlejte a napište: 1. S kterými národy v minulosti žili Češi v jednom státním útvaru? Pokud víš, v jakém, zapiš jeho název. 2. Kteří panovníci byli nejproslulejší? Po společné diskusi učitel formuluje cíle hodiny. Zapiše na tabuli téma hodiny.</p> <p>Uvědomění si významu: Učitel rozdělí žáky do dvojic, sdělí instrukce, rozdá studijní text Karel IV.</p> <p>a) Čtení textu: Každý žák si samostatně čte text, po každém odstavci si sdělí ve dvojici aspoň po jedné informaci z přečteného odstavce. K odstavci si velmi krátce označí jeho obsah (jedno až tři slova). Během čtení si mohou v textu zvýraznit podstatné informace. Otazníkem si označí neznámá slova.</p> <p>b) Diskuse: <i>O kom jste četli? Co jste se dozvěděli?</i> Postupně projdeme celý obsah textu. <i>Čemu jste nerozuměli?</i></p> <p>c) Komiks: tvorba pokračuje i do druhé vyučovací hodiny. Učitel napíše na tabuli instrukci: <i>Znázorněte život a dílo osobnosti Karla IV. formou komiksu. Všimněte si i, jak souvisely české země za jeho vlády s ostatní Evropou.</i></p> <p>Reflexe: a) Prezentace komiksu: V kruhu sedící žáci prezentují svůj komiks. Hodnotí se. b) Diskuse: Žáci si sdělují názory na život panovníka, co je překvapilo. c) Hodnocení hodiny.</p>
---------------------	--

Tento výukový materiál byl vytvořen v rámci projektu EU peníze školám.

Základní škola a Mateřská škola Veřovice, příspěvková organizace

Karel IV.

Pavel Mašek

V pátek dne 14. května 1316 ještě před rozbřeskem nastal v pokojích královny Elišky v Praze neobyčejný shon. Čtyřadvacetiletá manželka krále Jana se chystala k porodu. Zbraslavský kronikář, který měl velmi úzké vztahy s panovnickým domem, zanechal zprávu, že o první hodině se narodil v pražském městě Václav (později Karel), prvorozený syn krále Jana a paní Elišky, královny české a polské. Narození dlouho očekávaného syna potěšilo jak královské manžele, tak celý králův dvůr a jemu nakloněnou část šlechty, protože ve středověké panovnické i šlechtické rodině bylo narození prvorozeného syna vždy symbolem naděje na zachování dynastie a rodu i zárukou pevnosti jeho politického významu.

Princ Václav prožíval léta dětství v naprosto nepřírozeném ústraní hradních zdí, mimo rodinné prostředí, jež tvoří obvykle morální základnu pro vývoj dětské psychiky, v nevlídné společnosti chův a mlčenlivých strážců, bez dětských her se sourozenci a vyjížděk do přírody. O několik let později se Jan lucemburský rozhodl spojit sňatek svého syna Václava s Markétou, dcerou Karla, hraběte z Valois. Jednání krále Jana s hrabětem Karlem z Valois bylo krátké a bez překážek. Obě strany spojovaly s chystaným sňatkem značný politický zájem, a tak se nejednalo ani o zásnubách, ale přímo o svatbě. Jakmile byla dohoda uzavřena, vyslal král Jan do Čech spěšné posly, aby byl princ Václav z Křivoklátu přivezen do Francie.

Z Křivoklátu byl bezmála sedmiletý Václav vypraven s bezpečnostním doprovodem 4. dubna 1323 do Paříže. Datum sňatku prince Václava s Blankou je datována ve stejný den jako korunovace Marie Lucemburské, současně s papežským svolením. Určené datum byla neděle lenic neboli hod boží svatodušní, kdy se podle starobylé tradice udělovala i svátost biřmování. Biřmovacím kmotrem Václava byl sám Karel IV. Václav přijal podle obyčeje biřmovací jméno svého kmotra Karel. Od té doby užíval český korunnní princ jen tohoto jména. Slavnosti brzo utichly a Karel se musel na čas rozloučit se svou mladou ženou.

V prvním roce svého pobytu ve Francii sídlil Karel na hradě v St. Germain en Laye u Paříže, který byl častým venkovským sídlem francouzského krále. Od roku 1325 se Karel vzdělával přímo na dvoře Karla IV až do jeho smrti roku 1328. Smrt Karla IV znamenala pro jeho jmenovce konec blahobytu. Novým Francouzským králem se stal Filip VI z Valois, který měl vůči Karlovi lhostejný postoj, který se odrazil ve značném snížení financí na potřeby českého prince. V nových podmínkách se Karel věnoval s plnou dychtivostí a opravdovostí studiu. Hlavním důvodem Karlova pobytu na dvoře francouzského krále Filipa VI. byla příprava ke státnickému poslání.

Roku 1330 byl Karel, spolu se svojí ženou Blankou, povolán z Francouzského dvora do města Lucemburku svým otcem Janem Lucemburským, kde měl zastoupit svého otce ve správě hrabství a získat zkušenosti v praktické politice. V takřka jednoročním pobytu se Karel stačil vžít do německého

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

prostředí a naučit se Německému jazyku. Nikdy však Karlovi nezmizel z obzoru zájem země, neustále přitahující jeho pozornost. Země, kde žila v ústraní takřka všemi zapomenuta jeho matka Eliška.

Po roce, tedy roku 1331, povolal král Jan svého syna Karla do Itálie, kde měl Karel svou přítomností zakotvit rodovou moc v Italském prostředí. Toto povolání také jasně naznačovalo, že král Jan nechce princovi Karlovi svěžit vládu v českých zemích. Pro prince Karla se na nějaký čas v Itálii vytvořila stabilizovaná situace, za které si zde vytvořil vlastní kancelář. Karel v Itálii prožil svůj první atentát i svou první bitvu, jejíž vítězství přičítá Karel ochraně sv. Kateřiny, jejímž oddaným ctitelům byl pak celý život.

Princ Karel, si s touhou poznat svou rodnou zemi, vyžádal otcův souhlas k návratu do své rodné země. Král Jan vzal návrat svého syna do Čech sice na vědomí, ale nevybavil ho žádnou pravomocí. Této pravomoci se mu dostalo až po návratu do jeho rodné země.

Karlův vstup do Čech

Karlův vstup do Čech byl vsutku triumfální. Na Zbraslav, kam dorazil se svým průvodem dne 30. října 1333, přišli Karlovi vstříc zástupci Prahy a mnozí šlechtici. Brzy však nastalo nepříjemné vystřízlivění, když Karel zjistil, že se do vlasti vrátil nejen s holýma rukama, ale že z královského majetku, který měl být jeho oporou a základem nové moci, zůstaly jen žalostné trosky. Karel neměl totiž ani kde přenocovat, protože královský Hrad pražský byl v naprosto dezolátním stavu. Jeho počáteční situaci ztěžoval fakt, že Karel neuměl ani slovo česky, neboť do Francie byl odvezen už jako dítě. Musel se tedy dorozumívat německy nebo latinsky.

Králvice čekala náročná práce obnovy panovnické moci a právního stavu. Obtížných úkolů se ujal s mladickou energií a tíživostí uplatnit v praxi své představy, vědomosti a dosavadní zkušenosti, které získal již jako mladičkový princ, vychovávaný na dvoře francouzského krále. Karel sídlil po svém návratu v Praze, snažil se však seznámit s celou zemí a její problematikou. Velmi důležité pro Karlovu počáteční politiku bylo, že se neobklopil družinou cizích rádců jako jeho otec, ale opřel se o zcela domácí prostředí, velmi rychle se s ním sžil a dokázal si je získat na svou stranu. Karel, také jako málokterý panovník, znal dokonale dějiny českých, římských a císařských předchůdců. A nejen to. Měl i vzácnou schopnost, kterou mívá i málokterý politik, poučit se a vzít si příklad ze svých předchůdců, ať dobrý nebo špatný.

Čechy oproti okolním státům byly značně pozadu. Ke snížení náskoku pokročilejších oblastí měl však český stát z předchozího období dobré předpoklady. Příchod schopného, vzdělaného a sebevědomého dědice českého trůnu ještě předpoklady násobil. Karel brzy získal podporu části vysoké šlechty, toužící po zklidnění situace, a proti urozeným nespokojencům tvrdě vojensky zasáhl. Zároveň začal spolupracovat s církevními představiteli a pražským patriciátem. Toto spojenectví tlumilo rozpínávací tendenci panstva.

Za poměrně krátkou dobu se podařilo restituovat Karlovi většinu královského majetku. Jeho autorita vzrostla natolik, že měl v Českých zemích daleko větší vliv než jeho otec král Jan. Úspěchy,

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

jichž dosáhl, utvrdily Karla v přesvědčení o nadosobním historickém poslání, ke kterému ho předurčila boží vůle. S pomocí papeže Klimenta VI., který byl Karlův učitel na Francouzském královském dvoře a ke kterému měl Karel přátelský vztah, se dostává Karel do víru mezinárodního dění. Podporu církve i ochranu a šíření pravé víry pokládal Karel za přední povinnost každého křesťanského monarchy. Přízeň Klimenta VI. Umožnila Karlovi roku 1344 prosadit povýšení pražského biskupství na arcibiskupství. Prvním pražským arcibiskupem se stal Arnošt z Pardubic. Současně se Karel zasloužil o zřízení nového biskupství v Litomyšli.

Oboustranně dobrý vztah mezi papežem Klimentem VI. a Karlem otevřel Lucemburkům cestu zpět k římskému trůnu a účinný tlak proti římskému panovníkovi Ludvíkovi Bavorovi. Své představy o náplni a funkci panovnické moci se snažil Karel uskutečňovat v praxi již jako spoluvládce Jana Lucemburského, ale důsledně se začal rozvíjet až po bitvě u Kresčaku roku 1346, kde Jan Lucemburský padl, když pomáhal francouzskému králi v boji proti Angličanům.

Karel se zúčastnil krvavého střetnutí už v roli voleného krále Svaté říše římské. Pečlivě připravená akce, namířená proti Ludvíku Bavorovi a podporovaná papežem Klimentem VI. Byla pozitivní. V červenci 1346 byl na památném rýnském ostrově Königstuhl u městečka Rhens zvolen Karel Lucemburský hlasy pěti kurfiřtů římským panovníkem. Karel a jeho přívrženci si ovšem uvědomovali, že samotný volební akt ještě neznamená faktickou moc. Karel si musel uznání hodnosti římského krále vybojovat v politickém střetnutí s obratným a neústupným Ludvíkem. Karlovi přálo štěstí. Na podzim 1347 stihl Ludvíka Bavora při lovu medvědů infarkt. Karlovi se tak otevřela cesta k uznání titulu římského krále na celém území říše, čehož mistrným způsobem také využil. Své vítězství v zápase o uznání v Říši dovršil Karel druhou korunovací v Cáchách, tentokrát za přítomnosti všech kurfiřtů.

Karel považoval český stát za nejcelistvější, hospodářsky nejmocnější a nejstabilnější součást Říše a za jádro rodových držav lucemburské dynastie. K tomuto úsudku přistupovaly i silné motivy rodové a citové. Karel vždy okázale zdůrazňoval svůj přemyslovský původ po matce a sepětí s dávnou slavnou historií českých zemí. Úctu svatému Václavovi projevoval nejslavnější Lucemburk při každé příležitosti. Sám na základě starších předloh zpracoval svatováclavskou legendu. Postava a kult svatého Václava byly neodmyslitelně spjaty se všemi kroky, které Karel učinil jako český král. Jedním z nejvýznamnějších prostorů pražské katedrály je Svatováclavská kaple, zbudovaná kolem Václavova hrobu. Také pražský hrad, který zvelebil o nový královský palác, byl přejmenován na Hrad svatého Václava, rovněž jako královská koruna, která prošla nákladnou inovací, a která se ujala natrvalo spolu se slavnostním korunovačním ceremoniálem, který Karel sám sestavil.

Slovo koruna ovšem za vlády Karla IV. mělo ještě jeden význam. Karel dal svým zemím pevnou podobu a scelil je do útvaru, který nazval země Koruny české. Tyto země spadaly pod přímou svrchovanost českého panovníka.

Základem stability českého soustátí byla rovnováha hlavních sil, podílejících se na politické moci. Stále hrozícímu napětí však český král dovedně předcházel. Pokusům panstva omezit panovnickou moc čelil hlavně podporou církve. V ní viděl hlavní protiváhu proti vyšší šlechtě a

Tento výukový materiál byl vytvořen v rámci projektu EU peníze školám.

Základní škola a Mateřská škola Veřovice, příspěvková organizace

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

zároveň i zdroj vzdělaných úředníků. Vyrovnaný poměr sil mezi vysokou šlechtou a církví dokázal Karel udržet a navíc učinil součástí dané rovnováhy i města, o jejichž rostoucím významu nebylo do konce 13. století pochyb. Karel nebyl vždy jen úspěšný, což dokazuje jeho návrh moderního ústavního zákona, který narazil na prudký odpor vlivných panských rodů, považujících některé články za útok proti tradičním výsadám šlechty. Karel proto musel návrh zákona stáhnout, a dokonce prohlásil, že jeho rukopis shořel.

Karel a jeho říšská politika

Karel si v říšské politice počínal obdobně jako při tvorbě českých zemí, avšak si uvědomoval, že moc římského vládce je spíše jen formální než absolutní povahy. Uvědomoval si, že musí brát v potaz zájmy dalších evropských monarchů a že v křesťanstvu získá vliv jen tehdy, když se bude vahou své autority zasazovat o vyřešení ožehavých mezinárodních konfliktů. Opíral se o stabilitu nejdůležitějších společenských sil. Svým druhým jménem, které Karel přijal při biřmování, se Karel cítil předurčen na návaznost tradice Karla Velikého, středověkého obnovitele římského císařství. Hradům, které zakládal, dával názvy po sobě samém (Karlskrone, Karlsberk), čímž připomínal velkého vládce Alexandra Velikého. Nejznámější z těchto hradů je Karlštejn, pevná a nedobytná schránka, kde byli uloženy korunovační klenoty a kde se konaly sněmy a pobyty říšských panovníků.

Z českého království učinil Karel jádro rodových Lucemburských držav, ale německé oblasti rozhodně nezanedbával. Důraz na Čechy jako na střed Říše se promítl do Karlovy péče o Prahu, jejíž význam stále stoupal. Praha byla za Karlova panování nejen hlavním městem Českého království, ale také metropolí a rezidencí českého krále. Tomu musela odpovídat její tvářnost, odpovídající panovníkově politice.

V roce 1348 založil panovník Nové Město pražské, jímž podstatně rozšířil dosavadní městskou plochu. Význam Prahy umocnilo v roce 1348 založení vysokého učení, které bylo první ve střední Evropě. Pravý Pražský břeh s levým spojil velkolepý kamenný most, zakončený pozoruhodnými branami. Významným krokem pro České země bylo také zavedení nového říšského zákona tzv. Zlaté buly z roku 1356. Tento předpis nebyl předložen najednou, jako se tomu už Karel jednou snažil, avšak neúspěšně, ale postupně se naplňoval a získával moc. Postupně v něm Karel stvrdil řadu zvyklostí, kterými především odstranil sporné výklady volby římského panovníka. Opíraje se o vlastní zkušenosti, určil, že o zvolení má napříště rozhodovat prostá většina kurfiřtských hlasů, nikoli plná názorová shoda (konsensus). V případě vymření mužských potomků platila pro český trůn ženská posloupnost, zatímco ostatní světská kurfiřtství spadala na Říši jako uprázdněná léna. Další z předpisů byl, aby kurfiřti uměli nejen německy, ale také italsky a Česky. Hlavní ustanovení zlaté buly Karlovy prokázala životnost a platila až do konečného zániku Svaté říše římské v roce 1806.

Velký význam Karel přikládal zdůvodňování své moci. Jeho činnost směřovala zejména k podpoře takových uměleckých snah, které se vyjadřovaly v typicky středověké řeči gest, symbolů a myšlenek univerzální moci římského panovníka. Systematické budování Pražského masívu se zvýznamněnými lokalitami, (Pražský hrad, Vyšehrad, Karlov), čnicími nad souměstím, sloužilo k tomuto záměru stejně jako promyšlená výzdoba chrámů a královských hradů. Pozoruhodná byla

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

snaha o seznámení jeho nástupců s chybami, které dělal za doby jeho mládí. Napsal o tom ve vlastní autobiografii zvané Vita Caroli (život Karlův), je jak upřímným vyznáním a skvělým dokladem panovníkova vzdělání a myšlení.

V oblasti literární byly z Karlova podnětu pěstovány téměř všechny druhy básnické tvorby, vznikla nová nauková a slovníkářská díla a překlady. Sám císař, který ovládal slovem a písmem pět jazyků, šel příkladem vstříc. Nová univerzita, které Karel věnoval mnoho osobní péče, působila výrazně na zrod české inteligence a vyvolala v českém prostředí první průlom laického živlu do kulturní oblasti, vyhrazené až dosud především vrstvám duchovenstva. Vznik univerzity se brzy odrazil i v celé soustavě školství. České země se staly vyhledávaným centrem vzdělavců z celé Evropy.

Svůj osobní život podřizoval Karel již od časů dospívání politické koncepci a představě vlastního dějinného poslání. Po smrti své první manželky Blanky z Valois, již miloval od dětských let, se oženil ještě třikrát. Všechny další sňatky byly však silně politicky motivovány a přinesly Karlovi upevnění mezinárodních pozic, či přímé územní zisky. Jeho ženy byly např.: Anna Falcká, Anna Svidnická, Alžběta Pomořanská. I jinak svých cílů dosahoval obratnou diplomacií a vojenským akcím se pokud možno vyhýbal, i když v případě nutnosti dokázal použít zbraně.

S odstupem času se jeví Karlovo dynastické zaujetí velkou slabinou jeho politiky. Snaha zajistit synům a bratrovi přesně vymezený podíl na moci podlomila ve svém důsledku Karlovo státnické dílo a přistoupila k odstředivým tendencím v zemích koruny české i k prohlubujícímu se partikularismu (ve smyslu územní a politické roztržitosti). Dědicem české a římské koruny učinil Karel prvorozeného syna Václava (1361). Již jako dvouleté dítě ho dal korunovat českým králem a v roce 1376 prosadil jeho volbu římským panovníkem. Druhorozený syn Zikmund (*1368) měl odrážet (což také odrážel) Braniborsko, ale roku 1415 ho získali Hohenzolernové, čímž toto území od Koruny české odpadlo. Třetí syn Jan (*1370) Zhořelecko. Výchozí Václavova pozice byla již v samém zárodku oslabena.

Karel myslel na vše s předstihem, proto uzavřel již v první polovině šedesátých let smlouvu s rakouskými Habsburky o jejich nástupnictví na český trůn v případě vymření Lucemburské dynastie po meči. Možnost českého zemského sněmu promlouvat do obsazení trůnu tak byla potlačena na minimum.

V závěru života podnikl Karel IV. spolu se synem Václavem cestu do Francie, kde s Karlem V. hovořil o rozdělení sfér vlivu v Evropě. V rámci těchto plánů měla Zikmundovi připadnout v budoucnu polská koruna. Poměry se ale vynutili jinak a Zikmund zasedl v roce 1387 na uherském trůnu. Také řešení papežské otázky dostalo změny. Urban VI. Sice sídlil v Římě, ale francouzští kardinálové zvolili vzdoropapeže, který setrval v Avignonu. O volbě protipapeže se Karel dozvěděl až 28. října 1378 prostřednictvím spěšného posla. Při tak vážném otřesu instituce církve, jako bylo právě vypuknutí papežského schizmatu, se toto muselo neblaze odrazit i uvnitř evropských států. Toto rozštěpení (schizma) papežského úřadu již Karel odstranit nemohl. Zemřel 29. listopadu 1378 na následky zápalu plic.

Tři hodiny po západu slunce se 29. listopadu 1378 se nad královským hradem rozezněl smutný hlas zvonu, aby oznámil ztichlé Praze a všem jejím obyvatelům, že skončil svou životní pouť

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

jeden z největších panovníků českého státu a jeho neúnavný rozmnožitel, český král Karel, římský císař tohoto jména čtvrtý.

MAŠEK, Pavel. Karel IV. In: [Http://www.velikani.cz](http://www.velikani.cz) [online]. 24. 2. 2002 [cit. 2012-12-19]. Dostupné z: <http://www.velikani.cz/index2.php?kat=hlamo&zdroj=karel4>

Ukázka komiksu:

Karel IV.

Autor: Patrik Paío, ZŠ Veřovice, 9. třída

Tento výukový materiál byl vytvořen v rámci projektu EU peníze školám.
Základní škola a Mateřská škola Veřovice, příspěvková organizace